

Haremeyn'e Vakfedilen Hazine: Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı'ndan Surre Sevkleri (1645-1678)

Esra EVRAN¹

Kadir ARSLANBOĞA²

Öz

Makale Türü	Araştırma Makalesi
Başvuru Tarihi	21.12.2024
Kabul Tarihi	26.03.2025
DOI	10.53306/klujfeas.1605050

Surre, hac döneminde Mekke ve Medine'ye gönderilen maddi yardımlar, değerli eşyalar ve altınlar olarak tanımlanır. Surreler, sadece dini vecibeleri yerine getirenlere değil, aynı zamanda farklı meslek gruplarına da tahsis edilerek bölgedeki sosyal ve ekonomik dengeyi koruma amacını taşımaktadır. Vakıf aracılığıyla yürütülen bu sistem, Osmanlı Devleti'nin Hicaz Bölgesi'ndeki nüfuzunu pekiştirirken, aynı zamanda hilafet misyonunu yansıtan önemli bir stratejik araç olarak işlev görmüştür. İlk surre gönderiminin, Abbasi Halifesi El-Muktedir Billah döneminde H. 311 (M. 923-924) yılında yapıldığına dair kayıtlar bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde ise bu uygulamanın Çelebi Sultan Mehmed döneminde başladığı, bağış olarak surre gönderiminin ise I. Bayezid döneminde gelenek haline geldiği bilinmektedir. Her yıl hac mevsiminde, Mekke ve Medine'de yaşayanlara dağıtılmak üzere surre gönderilmiştir. Bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Osmanlı Arşivi kısmında Evkaf-ı Hümayun Nezâreti kataloğunun "Surre" bölümünde yer alan belgeler incelenerek, Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı tarafından H. 1054-1088 / M. 1645-1678 yılları arasında bu kutsal şehirlere ulaştırılan yardımlar ele alınmıştır. İnceleme kapsamında, surrenden faydalanan kişi ve görevliler ile kendilerine tahsis edilen miktarlar detaylı şekilde değerlendirilmiştir. Ayrıca, Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı'ndan gönderilen surrelerin, Osmanlı Devleti'nin Hicaz'daki dini, siyasi ve ekonomik hedeflerini nasıl pekiştirdiği çalışmada incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Surre, I. Murad, Mekke, Medine, Haremeyn

Atıf: Evran, E., Arslanboğa, K. (2025). Haremeyn'e vakfedilen hazine: Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı'ndan Surre sevkleri (1645-1678). *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 72-85. <https://doi.org/10.53306/klujfeas.1605050>

Bilgilendirme: Bu çalışma "Araştırma ve Yayın Etiği" değerlerine uygun olarak hazırlanmış ve benzerlik kontrol programında kontrol edilmiştir. Çalışmanın tüm sorumluluğu yazar(lar)a aittir. Çalışmaya ait araştırma ve yayın etiği beyanlarına son sayfada yer verilmiştir.

¹ Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Mezunu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, LEE, esraa-evran@hotmail.com, ORCID: 0009-0009-3751-0032

² Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBF, İktisat, karslanboga@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0264-4796

The Treasure Dedicated to the Holy Cities: Surre Dispatches from the Sultan Murad I Tomb Foundation (1645-1678)

Esra EVRAN³

Kadir ARSLANBOĞA⁴

Abstract

Surre is defined as the financial aid, valuable goods, and gold sent to Mecca and Medina during the Hajj season. The surre was allocated not only to those fulfilling their religious duties but also to various professional groups, aiming to maintain social and economic balance in the region. This system, administered through waqfs, reinforced the Ottoman Empire's influence in the Hejaz region while serving as a crucial strategic tool reflecting its caliphal mission. Records indicate that the first surre dispatch took place during the reign of Abbasid Caliph Al-Muqtadir Billah in 311 AH (923–924 CE). In the Ottoman Empire, this practice is known to have begun during the reign of Çelebi Sultan Mehmed, while the tradition of sending surre as charitable donations became established during the reign of Bayezid I. Every year, during the Hajj season, surre was sent to be distributed among the residents of Mecca and Medina. In this study, documents from the "Surre" section of the Evkaf-ı Hümayun Nezâreti catalog within the Ottoman Archives of the Presidency of the Republic of Turkey Directorate of State Archives have been examined. The research focuses on the aid sent to these sacred cities by the Sultan Murad I Tomb Waqf between 1054–1088 AH / 1645–1678 CE. The analysis provides a detailed evaluation of the beneficiaries and officials who received surre, along with the allocated amounts. Additionally, the study explores how the surre sent from the Sultan Murad I Tomb Waqf contributed to strengthening the Ottoman Empire's religious, political, and economic objectives in the Hejaz region.

Keywords: Ottoman State, Surrah, Murad I., Mecca, Medina

Citation: Evran, E., Arslanboğa, K. (2025). The treasure dedicated to the Holy Cities: Surre dispatches from the Sultan Murad I Tomb Foundation (1645-1678). *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 72-85. <https://doi.org/10.53306/klujfeas.1605050>

Statement: This study was prepared in accordance with the values of "Research and Publication Ethics" and checked in a similarity control program. All responsibility for the study belongs to the author(s). The statements of research and publication ethics of the study are given on the last page.

Article Type

Research Article

Application Date

2024.12.21

Acceptance Date

2025.03.26

DOI

10.53306/klujfeas.1605050

³ Corresponding Author: Graduate, Çanakkale Onsekiz Mart University, LEE, esraa-evran@hotmail.com, ORCID: 0009-0009-3751-0032

⁴ Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, SBF, Economics, karslanboga@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0264-4796

Giriş

Surre kelimesi Arapça kökenli olup "para kesesi" veya "nakdi yardım" anlamında kullanılmaktadır (Atalar, 2015, s. 23). Osmanlı bağlamında surre, padişahlar tarafından Mekke ve Medine'deki ihtiyaç sahiplerine, özellikle Hz. Peygamber'in soyundan gelen seyyidlere, şeriflere ve bölgedeki ileri gelenlere gönderilen nakdî yardımlar ve kıymetli hediyeleri ifade etmektedir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2017, s. 107). Bu uygulama, yalnızca mali yardımlar sunmakla kalmamış, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Haremeyn-i Şerif üzerindeki himayesini pekiştiren önemli bir diplomatik ve siyasi araç olmuştur.

Tarihsel olarak, Haremeyn'e düzenli yardımlar gönderme geleneğinin Abbâsiler döneminde başladığı bilinmektedir. Halife el-Mehdî (775-785) zamanında ilk kez Haremeyn'e surre gönderildiği, daha sonra el-Muktedir döneminde hac mevsiminde düzenli hale getirildiği ifade edilmektedir (Akgündüz, 2005, s. 108). Osmanlılar, Abbâsiler tarafından başlatılan bu uygulamayı daha kurumsal bir yapıya kavuşturmuş ve surreleri düzenli hale getirmiştir. Hac mevsimi öncesinde yola çıkan surre alayları, hem bölge halkına hem de Mekke ve Medine'deki idarecilere dağıtılmak üzere çeşitli nakdî ve aynı yardımları içermektedir (Paşa, 2018, s. 46).

Memlük Sultanı Çakmak zamanında ise devletin iktisadi yapısında meydana gelen sıkıntılar sebebiyle Haremeyn'e gönderilen surrelerde zorluklar yaşanmış ve bazı yıllarda surrelerin gönderilmediği ifade edilmektedir. Ancak bu yıllarda Osmanlı Devleti'nin Haremeyn'e surre gönderilmesiyle, surre geleneği devam etme imkanı bulmuştur (Güler, 2011, s. 47).

Osmanlı Devleti'nin Haremeyn'e ilk surreyi hangi padişah döneminde gönderdiği tam olarak belirlenemese de genel kabul gören görüş, bu geleneğin Çelebi Mehmed tarafından başlatıldığı yönündedir. Kaynaklara göre, Çelebi Mehmed'in 1413 yılında 14.000 altın değerinde bir surre gönderdiği ve saltanatı boyunca bu uygulamayı iki kez gerçekleştirdiği belirtilmektedir (Değirmenci, 2019, s. 546). Bununla birlikte, bazı kaynaklar Osmanlı'da surre geleneğinin Yıldırım Bayezid döneminde başladığını ve Edirne'den yola çıkan ilk surrede 80.000 altının yer aldığını ifade etmektedir (Kısacık, 2020, s. 3). II. Murad devrinde ise surrelerin hacminin kayda değer ölçüde arttığı tespit edilmektedir (Durak, 2018, s. 26).

1517'de Hicaz'ın Osmanlı yönetimine geçmesiyle birlikte surre alayları kurumsallaşmış ve düzenli hale getirilmiştir. Bu süreci başlatan padişah Yavuz Sultan Selim olmuş, özellikle Kanunî Sultan Süleyman döneminde surre uygulaması genişletilmiştir (Çağlar ve Gülen, 2009, s. 23). II. Abdülhamid devrinde ise surrelerin maddi değeri ve bölgeye sağladığı katkılar en yüksek seviyeye ulaşmıştır (Şimşirgil, 2004, s. 23).

Surre alayları, yalnızca ekonomik bir yardım mekanizması olmanın ötesinde, Osmanlı merkezi ile Haremeyn arasındaki manevi ve siyasi bağları güçlendiren bir işlev üstlenmiştir. Osmanlı Devleti açısından, surre alayları Osmanlı sultanlarının "Hâdimü'l-Haremeyn" (Haremeyn'in Hizmetkârı) unvanını fiilen yerine getirdiklerinin en somut göstergelerinden biri olmuştur (Buzpınar, 2009, s. 567). Surre alaylarının güvenliği ise sancakbeyi ve beylerbeyi gibi yerel yöneticiler tarafından sağlanmıştır. Ancak, 1863'te yaşanan bir yağma olayının ardından surrelerin taşınmasında deniz yolunun tercih edilmeye başlandığı belirtilmektedir (Buzpınar, 2009, s. 568).

Surrelerin en önemli finansman kaynağı vakıflardı. Osmanlı Devleti'nde vakıflar, yalnızca ilmi faaliyetler, tıbbi hizmetler ve toplumsal yardımların karşılanmasında değil, Haremeyn bölgesine yönelik mali desteklerin sağlanmasında da kritik bir rol üstlenmiştir (Günay, 2012, s. 475). Memlükler döneminde Mısır merkezli olarak kurulan Haremeyn vakıfları, Mekke ve Medine'nin ihtiyaçlarını

karşulamakta yetersiz kalmış, bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed döneminde Edirne ve çevresinde yeni vakıflar tesis edilmiştir (Kars, 2020, s. 29). Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı fethettikten sonra buradan elde edilen bazı gelirleri Haremeyn vakıflarına tahsis etmiştir (Kurşun, 2017, s. 283).

Haremeyn vakıfları ve Osmanlı surre geleneği, Mekke ve Medine'deki dini ve sosyal kurumların devamlılığını sağlarken, bölgedeki halkın ve hac için gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında da yüzyıllarca etkin bir rol oynamıştır (Değirmenci, 2019, s. 552). Osmanlı hanedanı ve devlet erkânının kurduğu vakıfların gelirleri bu amaç doğrultusunda kullanılmış, devlet hazinesi ve bireysel bağışlarla da desteklenmiştir. Bazı dönemlerde, finansman sıkıntılarını yaşadığında Galata bankerlerinden borç alındığı da bilinmektedir (Buzpınar, 2009, s. 567).

Osmanlı Devleti'nin Haremeyn'e yönelik surre gönderme uygulaması, yalnızca mali bir yardım sistemi değil, aynı zamanda Osmanlı merkezî otoritesinin İslam dünyasındaki meşruiyetini pekiştiren önemli bir araç olarak görülmelidir. Bu süreçte vakıfların oynadığı rol, Osmanlı kamu maliyesinin dini ve sosyal sorumluluklarla nasıl bütünleştiğini göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

1. Çalışmanın Kaynakları ve Yöntemi

Bu çalışma, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yer alan Evkaf-ı Hümayun Nezâreti kataloğunun "Surre" bölümünde kayıtlı, Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı'na ait H. 1054-1088 / M. 1645-1678 yılları arasındaki surre kayıtlarını içeren 47 defterin incelenmesine dayanmaktadır. Belirtilen dönemde, Mekke'ye 24 yıl ve Medine'ye 23 yıl boyunca surreler ayrı ayrı gönderilmiştir. Söz konusu defterler, surrelerin hangi kişi, görevli ve dini gruplara ulaştırıldığını, gönderilme amaçlarını ve Hicaz Bölgesi'nin sosyal ve ekonomik hayatına olan etkilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Surre defterleri genellikle 12 varaktan oluşmakta olup, 1a, 1b, 9b ve 12a sayfalarının boş bırakıldığı görülmektedir. Ayrıca, defterlerin başı ve sonu boş olup, ebrulu kağıtlara yazılmıştır. Defterler 14x41 ve 15x42 cm ebatlarında olup, rika hattıyla kaleme alınmış ve Arapça ibareler içermektedir. Her defterin giriş kısmında dönemin padişahına ait tuğra bulunmakta, son bölümünde ise Haremeyn-i Şerif Evkaf Nazırı, yazıcı ve Şeyhü'l-Harem kadısına ait mühürler yer almaktadır. I. Murad Türbe Vakfı'na ait en erken tarihli surre kaydı H. 1054 / M. 1645 yılına ait olup, Sultan I. İbrahim adına düzenlenmiştir. Bu belge, vakfın en azından 1645 yılında faaliyette olduğunu göstermektedir. Ancak, H. 1063 / M. 1653 yılına kadar herhangi bir surre kaydına ulaşılamamış olması, Osmanlı maliye bürokrasisinin titiz kayıt tutma geleneği göz önüne alındığında, bu dönemde kayıt tutulmamasından ziyade, belgelerin zamanla zarar görmesi, kaybolması veya tahrip olması gibi nedenlerle günümüze ulaşmamış olabileceğini düşündürmektedir.

Defterlerde surrelerin ulaştırıldığı kişilere ilişkin meslek, unvan ve şehir bilgileri ayrıntılı olarak yer almakta, bazı alıcıların mezhep ve tarikat mensubiyetleri de belirtilmektedir. Genel olarak surrelerin aynı kişi ve görevlilere tahsis edildiği görülmekle birlikte, bazı yıllarda alıcı isimlerinde değişiklikler kaydedilmiştir. H. 1054-1088 / M. 1645-1678 yılları arasında vakıftan toplam dokuz farklı cemaate eşit sayıda kişi ve miktarda yardım yapıldığı tespit edilmiştir. Defterlerde "şeyh", "seyyid" ve "molla" gibi unvanların sıkça geçmesi, surrelerin toplumun belirli dini ve sosyal gruplarına yönelik dağıtıldığını göstermektedir.

Bu çalışma, söz konusu defterlerdeki verileri analiz ederek, surrelerin Osmanlı merkezi yönetimi ile Hicaz'daki dini-sosyal yapılar arasındaki ilişkilere nasıl yansıdığını anlamayı hedeflemektedir. Arşiv belgelerinin incelenmesi sırasında defterlerin paleografik özellikleri dikkate alınmış ve kayıtların sistematik bir biçimde tasnif edilmesine özen gösterilmiştir. Böylece, surrelerin dağıtım süreci ve

Osmanlı Devleti'nin Hicaz bölgesine yönelik sosyal ve ekonomik politikaları daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2. H.1054-1088 /M.1645-1678 Yıllarında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Surreler

Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı'nın kurucusuna ve gelir kaynaklarına dair mevcut kaynaklarda doğrudan bir bilgiye ulaşılamamıştır. Türbenin, oğlu Yıldırım Bayezid tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir (Bayrak, 1978, s. 85). Vakfın, türbenin bakımını sağlamak ve merhumun ruhu için hayır faaliyetlerinde bulunmak amacıyla daha sonraki bir dönemde tesis edildiği düşünülebilir.

Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı tarafından surrelerin düzenli olarak her iki kutsal şehre de eşit miktarda tahsis edildiği görülmektedir. Ancak bazı yıllarda belirli bir şehre yönelik eksiklikler göze çarpmaktadır. Örneğin, H. 1073/ 1663 ile H. 1078 / M. 1668 yıllarında Mekke'ye surre gönderilmiş olmasına karşın, Medine'ye ilişkin bir kayıt bulunmamaktadır. Benzer şekilde, H. 1079 / M. 1669 yılında yalnızca Medine'ye gönderilen surre kayıt altına alınmış olup, Mekke'ye yönelik bir veri mevcut değildir. Ancak, bu yıllara ait surre defterlerinin bulunmaması, o dönemde surre gönderilmediğine dair kesin bir kanıt sunmamaktadır. Bu eksikliğin, defterlerin arşive intikal etmemesi veya kaybolması gibi nedenlerden kaynaklanmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, surre gönderilmediğine dair kesin bir yargıya varmadan önce, diğer tarihî kaynaklarda bu döneme ilişkin kayıtların olup olmadığı ayrıca incelenmelidir.

Vakfın gönderdiği surrelerin miktarları yıllar boyunca sabit kalmıştır. Bu bağlamda, her yılın verisini içeren bir tablo hazırlamak yerine, vakfın doğası gereği surre tahsislerinin değişmediğini yazılı olarak ifade etmek yeterli olacaktır. H. 1054-1088 / M. 1645-1678 yılları arasında Mekke-i Mükerrreme'ye 24 yıl ve Medine-i Münevvere'ye ise 23 yıl 1.410 altın olmak üzere toplamda 33.840 altın Mekke'ye, 32.430 altın Medine'ye gönderilmiş ve böylece toplamda 66.270 altın Haremeyn'e tahsis edilmiştir.

2.1. H. 1054 -1088/ M. 1645-1678 Yılları Arasında Mekke'ye Gönderilen Surre

Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı'ndan Mekke-i Mükerrreme'ye gönderilen ilk surre defterine göre surrelerin taksimi dokuz farklı cemaate tevdi edilmiştir. Bu cemaatler şunlardır; *Cemâ'at-i müteferrika*, *Cemâ'at-i in'âmhanân fî vaktü'l-subh berây-ı devâm-ı devlet-i hazret-i padişah âlempenah*, *Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-subh*, *Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l duha*, *Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l zuhr*, *Cemâ'at-i fî eczâhanân vaktü'l-asr*, *Cemâ'at-i müsebbihin fî vaktü'l-subh*, *Cemâ'at-i müsebbihin fî vaktü'l-subh*, *Cemâ'at-i müsebbihîn fî vaktü'l-zuhr*, *Cemâ'at-i müsebbihin fî vaktü'l-asr*. Bu cemaatlere mensup görevli ve ihtiyaç sahibi kişilere bağış yapılmıştır.

Tablo 1'de, H. 1054-1088 yılları arasında Mekke'de yer alan dokuz farklı cemaatin adları ve bu cemaatlere mensup olup surrenden pay alan kişilerin sayıları verilmiştir. Belirtilen cemaatlere toplam 228 kişi yer almakta olup, kendilerine 1.410 altın tahsis edilmiştir. Tablo incelendiğinde, Mekke bölgesine gönderilen surrelerde, incelenen yıllar itibarıyla cemaat isimleri, kişi sayıları ve dağıtılan altın miktarında herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Tablo 1. H.1054-1088 / M.1645-1678 Mekke'de Bulunan Gruplara Verilen Toplam Surre (Altın)

Cemaati	Kişi Sayısı	Gönderilen
Cemâ'at-i müteferrika	8	82

Cemâ'at-i in'âmhanân fî vaktü'l-subh berây-ı devâm-ı devlet-i hazret-i pâdişah âlempenah	40	241
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-subh	30	181
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-duha	30	181
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-zuhr	30	181
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-asr	30	181
Cemâ'at-i müsebbîhin fî vaktü'l-subh	20	121
Cemâ'at-i müsebbîhin fî vaktü'l-zuhr	20	121
Cemâ'at-i müsebbîhin fî vaktü'l-asr	20	121
Yekun	228	1.410

Cemâ'at-i müteferrika grubu, Osmanlı padişahının maiyetinde olup çeşitli hizmetleri yerine getiren görevlilerden oluşmaktadır. Bu grupta yer alan 8 kişiye, toplamda 82 altın verilmiştir.

Cemâ'at-i in'âmhanân fî vaktü'l-subh berây-ı devâm-ı devlet-i hazret-i pâdişah âlempenah ifadesi, sabah vakitlerinde padişaha devletin devamı ve başarısı için dua eden topluluğu tanımlamaktadır. Bu gruba, aralarında şeyhler, mollalar, seyyidler ile Hanefi mezhebine mensup imamlar ve müezzinlerin de bulunduğu toplam 40 kişiye, 241 altın tahsis edilmiştir.

Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-subh olarak adlandırılan grup, sabah saatlerinde Kur'an-ı Kerim'den cüz okuyanlardan oluşmaktadır. Bu gruptaki 30 kişiye toplamda 181 altın dağıtılmıştır.

Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-duha, kuşluk vakti Kur'an-ı Kerim'den cüz okuyan kişileri ifade eder. Bu grupta yer alan 30 kişiye, toplam 181 altın paylaştırılmıştır.

Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-zuhr topluluğu ise öğle vakti Kur'an'dan cüz okuyan kişileri kapsamaktadır. Bu topluluktaki 30 kişiye toplam 181 altın verilmiştir.

Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-asr olarak tanımlanan grup, ikinci vaktinde Kur'an-ı Kerim'den cüz okuyanlardan oluşur. Bu topluluktaki 30 kişiye toplam 181 altın taksim edilmiştir.

Cemâ'at-i müsebbîhin fî vaktü'l-subh, sabah vakti Allah'ı tespih eden bireyleri tanımlar. Bu grupta yer alan 20 kişiye toplamda 121 altın verilmiştir.

Cemâ'at-i müsebbîhin fî vaktü'l-zuhr, öğle vakti Allah'ı tespih edenleri ifade etmektedir. Bu gruba dahil olan 20 kişiye toplam 121 altın verilmiştir.

Son olarak, Cemâ'at-i müsebbîhin fî vaktü'l-asr, ikinci vaktinde Allah'ı tespih edenlerdir. Bu gruptaki 20 kişiye toplam 121 altın taksim edilmiştir.

Tablo 2: H. 1054-1088 / M. 1645-1678 Yılları Arasında Meslek ve Unvanlara Göre Surrenden Pay Alanlar

Meslek/ Ünvan	H.1054		H.1063, 1066		H.1067, 1068		H.1069		H. 1070, 71 72, 73, 74, 75, 76		H. 1077, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88	
	Kişi	Altın	Kişi	Altın	Kişi	Altın	Kişi	Altın	Kişi	Altın	Kişi	Altın
Şeyh	64	435	92	560	70	428	71	430	72	439	65	395
Seyyid	34	168	35	210	24	144	25	150	23	138	22	132
Molla	12	73	13	79	8	48	9	54	11	66	7	42
Şeyhü'l Harem Nazırı	1	30	1	30	1	30	1	30	1	30	1	30
İmam	7	42	6	36	5	30	5	30	4	24	4	24
Müezzin	7	43	7	43	8	43	9	55	9	54	8	49
Kadı	4	24	7	42	6	36	8	48	7	42	7	43
Müderris	4	25	3	18	2	12	1	6	1	6	1	6
Mücvir ⁵	3	18	5	32	2	14	1	8	1	8	1	8
Müvezzi ⁶	1	10	1	10	1	10	1	10	1	10	1	10
Ağa	11	66	17	103	20	125	23	141	25	155	25	151
Ferraş ⁷	3	18	2	12	3	18	2	12	2	12	2	12
Kâtip	1	6	2	12	2	12	1	6	2	12	8	48
Hafız	1	6	1	6	2	12	1	6	1	6	1	6
Bevvab ⁸	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	2	12
Saka ⁹	1	6	1	6	1	6	2	12	2	12	2	12
Fakih	1	6	-	-	1	6	1	6	2	12	2	13
Ressam	-	-	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6
Hattab ¹⁰	1	1	-	-	1	6	1	6	1	6	1	6

⁵ Yurdunu bırakıp Haremeyn'de vaktini ibadetle geçiren kimse (<https://lugatim.com/s/M%C3%BCcavir>).

⁶ Dağıtıcı kimse (<https://lugatim.com/s/M%C3%9CVEZZ%C4%B0>)

⁷ Temizlik görevlisi (<https://lugatim.com/s/FERRA%C5%9E>)

⁸ Kapıcı (<https://lugatim.com/s/BEVVAP>)

⁹ Su dağıtıcısı (<https://lugatim.com/s/SAKA>)

¹⁰ Oduncu (<https://lugatim.com/s/HATTAB>)

Hattat	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	-	-
Meslek ve ünvan sahibi olmayanlar	39	234	-	-	32	192	33	198	28	169	23	138
Yekun	196	1217	195	1211	191	1184	197	1220	196	1219	184	1143

Yukarıdaki tabloda H.1054-1088 yılları arasında Mekke’de görevli olan ve surrenden pay alan meslek veya ünvan sahipleriyle birlikte diğer ihtiyaç sahiplerine surrenden verilen miktarlar gösterilmiştir. Yekun sayılara bakıldığında gönderilen surelerden yılda ortalama 190 civarı kişinin toplamda 1.200 altın pay aldığı görülmektedir.

Buna göre belirtilen yıllar arasında surrenden en fazla pay alan grup şeyhler olmuştur. Şeyhlerden sonra surrenden en fazla pay alanlar seyyidler ve ağalar olmuştur. Tüm meslek gruplarına kişi başı yaklaşık 6 altın tahsis edilirken; Şeyhül Harem Nazırı’na surrenden her dönemde 30 altın ve surrelerin dağıtımıyla görevli olan müvezzi için ise 10 altın tahsis edilmiştir. Bunun sebebi ise bu kişilerin görevinin ehemmiyetinden dolayıdır. Mekke’de bulunan kadı, imam, müezzin, hafız ve müderris gibi vazifelilerde belirtilen yıllarda surrenden pay verilmiştir. Mekke’de bulunan temizlik personeli ferraşlara, su dağıtan sakalara, kapı görevlisi bevvalara, katiplere, ressama ve hattablara da surrelerden pay ihsan edilmiştir.

2.2. H. 1054-1088/ M.1645- 1678 Yılları Arasında Medine’ye Gönderilen Surre

Sultan I. Murad Han Türbe Vakfı tarafından Medine-i Münevvere’ye ulaştırılan ilk surre, H. 1054 / M. 1645 yılında Sultan İbrahim döneminde gönderilmiş olup üzerinde sultana ait tuğra yer almaktadır. H. 1063-1088 / M. 1645-1678 yılları arasında ise surre gönderimleri Sultan IV. Mehmed devrinde devam etmiştir. İncelenen surre defterlerindeki kayıtlar, Medine’ye ulaştırılan yardımların hangi amaç doğrultusunda dağıtıldığını ve bu yardımlardan faydalanan kişilerin görev ve sorumluluklarını tespit etme imkânı sunmaktadır.

H. 1054 - 1088 / M. 1645 - 1678 yıllar arasına ait incelenen tüm surre defterlerinde dokuz farklı cemaat ismi geçmektedir. Bu cemaatler de toplam 228 kişi vardır. Dağıtılan toplam meblağ ise 1.410 altındır. H. 1054 - 1078 / M. 1645 - 1678 yıllar arasında Medine-i Münevvere’ye gönderilen surrenden pay alan cemaatlerde değişiklik görülmemiştir. Bu cemaatler; *Cemâ’at-i müteferrika*, *Cemâ’at-i in’âmhanân fî vaktü’l-subh berây-ı devâm-ı devlet-i hazret-i pâdişah âlempenah*, *Cemâ’at-i eczâhanân fî vaktü’l-subh*, *Cemâ’at-i eczâhanân fî vaktü’l-duha*, *Cemâ’at-i eczâhanân fî vaktü’l-zuhr*, *Cemâ’at-i fî eczâhanân vaktü’l-asr*, *Cemâ’at-i selavâthanân fî vaktü’l-subh*, *Cemâ’at-i selavâthanân fî vaktü’l-zuhr*, *Cemâ’at-i selavâthanân fî vaktü’l-asr* adıyla belirtilen gruplara mensup olan kişilere surrenden pay verilmiş olup, defterde kayıtlı isimler de aynıdır.

Tablo 3. H. 1054-1088 / M. 1645-1678 Medine’de Bulunan Cemaatlere Verilen Toplam Surre (Altın)

Cemaati	Kişi Sayısı	Gönderilen
Cemâ’at-i müteferrika	8	82

Cemâ'at-i in'âmhanân fî vaktü'l-subh berây-ı devâm-ı devlet-i hazret-i pâdişah âlempenah	40	241
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-subh	30	181
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-duha	30	181
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-zuhr	30	181
Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-asr	30	181
Cemâ'at-i selavâthanân fî vaktü'l-subh	20	121
Cemâ'at-i selavâthanân fî vaktü'l-zuhr	20	121
Cemâ'at-i selavâthanân fî vaktü'l-asr	20	121
Yekun	228	1.410

Cemâ'at-i müteferrika grubu, Osmanlı padişahının maiyetinde bulunan ve çeşitli hizmetleri yerine getiren görevlilerden oluşmaktadır. Bu gruptaki 8 kişiye toplam 82 altın verilmiştir.

Cemâ'at-i in'âmhanân fî vaktü'l-subh berây-ı devâm-ı devlet-i hazret-i pâdişah âlempenah ismiyle anılan grup, padişaha görevlerinin devamı ve başarısı için dua eden kişileri ifade etmektedir. İçinde şeyhler ve seyyidlerin de bulunduğu bu gruptaki 40 kişiye toplam 241 altın dağıtılmıştır.

Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-subh, sabah vakti Kur'an-ı Kerim'den cüz okuyan topluluğu tanımlar. Bu gruptaki 30 kişiye toplam 181 altın paylaşılmıştır.

Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-duha, kuşluk vaktinde Kur'an-ı Kerim'den cüz okuyanları ifade eder. Bu topluluktaki 30 kişiye 181 altın hediye edilmiştir.

Cemâ'at-i eczâhanân fî vaktü'l-zuhr, öğle vaktinde Kur'an-ı Kerim'den cüz okuyanları tanımlar. Bu toplulukta yer alan 30 kişiye toplam 181 altın dağıtılmıştır.

Cemâ'at-i eczâhanân vaktü'l-asr, ikinci vaktinde Kur'an-ı Kerim'den cüz okuyan topluluğu ifade etmektedir. Bu grup içinde yer alan 30 kişiye 181 altın taksim edilmiştir.

Cemâ'at-i selavâthanân fî vaktü'l-subh, sabah namazında Hz. Peygamber'e yönelik salavat okuyanları ifade etmektedir. Bu topluluktaki 20 kişiye toplam 121 altın verilmiştir.

Cemâ'at-i selavâthanân fî vaktü'l-zuhr, öğle namazında Hz. Peygamber'e salavat okuyanları ifade eder. Bu gruptaki 20 kişiye 121 altın verilmiştir.

Cemâ'at-i selavâthanân fî vaktü'l-asr, ikinci vaktinde Hz. Peygamber'e salavat getirenlerden oluşan gruptur. İçinde şeyhler, seyyidler ve diğer vazifelilerin bulunduğu bu toplulukta yer alan 20 kişiye toplam 121 altın dağıtılmıştır.

Tablo 4: H. 1054-1088 / M. 1645- 1678 Yılları Arasında Meslek ve Ünvanlara Göre Surrenden Pay Alanlar

Meslek/Ünvan	H. 1054, 63, 66, 67, 68, 69 70, 71, 72, 74, 75, 76		H.1078, 79, 80, 81, 82 83, 84, 85, 86, 87, 88	
	Kişi	Altın	Kişi	Altın
Şeyh	60	361	24	144
Seyyid	37	222	30	180
Molla	17	102	5	30
Şeyhü'l-harem Nâzırı	1	30	1	30
İmam	8	48	-	-
Müezzin	2	12	-	-
Kadı	2	12	-	-
Müderris	3	18	1	6
Müçavir	2	8	3	14
Müvezzi'	1	10	1	10
Ağa	15	90	23	138
Ferraş	7	42	1	6
Kâtip	6	36	1	6
Hafız	3	22	3	22
Bevvab	3	18	2	12
Hattab	2	12	4	25
Ressam	1	12	-	-
Berber	-	-	1	6
Meslek ve Ünvan Sahibi Olmayanlar	33	205	119	726
Yekun	203	1.260	219	1355

Yukarıda verilen Tablo 4'te, H. 1054-1088 / M. 1645-1678 yılları arasında denk gelen 23 yıl boyunca Medine'ye gönderilen surrelerden pay alan meslek ve unvan sahiplerinin sayıları verilmiştir. H. 1054-1076 ve H. 1078-1088 yıllarında aynı isimlere surre tahsis edilmesi nedeniyle, bu dönemlerde surrenden pay alan görevliler ve unvan sahipleri ilgili yılları gösteren sütun içinde genel olarak değerlendirilmiştir. H. 1054-1076/ M.1645-1666 yıllarında gönderilen surrelerde 203 kişiye toplamda 1.260 altın; H.1078-1088 / M.1668-1678 yıllarında ise 219 kişiye toplam da 1.355 altın ihсан edilmiştir.

Mekke'ye gönderilen surrelerde olduğu gibi Medine'ye gönderilen surrelerde de Şeyhü'l-Harem Nazırı ve müvezzi için ayrılan kişi başı altın miktarı diğer meslek gruplarından farklıdır. Surre defterindeki bilgilere göre H.1054-1088 yılları arasında en çok surrenden pay alanlar şeyhler, seyyidler, mollalar ve ağalar olmuştur. H. 1054-1076/ M.1645-1666 yıllarında seyyidler, şeyhlerle birlikte imam, müderris, kadı, mücavir ve müvezzi, hafız, bevvab, ferraş, katip, hattab ve ressam gibi vazifelilere surrenden pay ihsan edilmiştir. H.1078-1088 / M.1668-1678 yılları incelendiğinde diğer yıllardan farklı olarak berber mesleği deftere kaydedilmiştir. 1 kişi olan berber için surrenden 6 altın verilmiştir.

Sonuç

Haremeyn'e surre gönderme uygulaması, Abbasi halifeleri döneminde ortaya çıkmış ve zamanla çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Mekke ve Medine'ye ulaştırılan bu yardımlar, maddi destek sağlamanın ötesinde, dini ve siyasi yönleriyle de önem taşımıştır.

Osmanlı Devleti, hilafet otoritesini pekiştirmek ve kutsal topraklara olan bağlılığını göstermek amacıyla her yıl düzenli olarak surre gönderimine büyük önem vermiştir. Ayrıca, Haremeyn'in imarı ve yönetimi için vakıflar tesis ederek, bölgenin idari yapısını desteklemiş ve halkın geçim kaynaklarını güçlendirecek mekanizmalar oluşturmuştur.

Çalışmada Sultân I. Murad Han Türbe Vakfı'ndan gönderilen 50 surre defteri incelenmiştir. Vakfa ait vakfiyeye ulaşılamasa da gönderilen surrelerin tekrarlanan payları neticesinde birçok bilgi ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca defterde adı geçen meslek grupları ve Buhara, Rum, Hint ve Üsküp diyarlarından gelip bu bölgede yaşayan kişiler sayesinde bölgenin sosyal yapısının bir bölümü ortaya konmuştur.

Vakıftan gönderilen surreler çeşitli meslek gruplarına, görevli kimseler ile Kuran okumak, Allah'ı tespih etmek ve peygambere salavat getirmek gibi vakıf tarafından belirlenen dini vecibeleri ifa eden kişilere tahsis edilmiştir. Bu sayede Hicaz halkı üzerinde Osmanlı otoritesi ve sevgisi aşılmasının yanı sıra sosyal ve iktisadi refaha katkı sunulmuştur. Gönderilen surrelerin sadece dini hizmet veren kişilerden ziyade berber, ressam ve oduncu gibi birçok meslek grubunu kapsaması surrelerin gönderilme amacının bölgenin ekonomik refahını artırmak olduğunu göstermektedir.

Hicaz Bölgesi, Kabe'nin ve Mescid-i Nebevi'nin bu bölgede yer alması nedeniyle Müslümanlar için önemi haizdir. Burada yapılan ibadetlerin ve dini faaliyetlerin daha makbul olması surre geleneğinin de önem kazanmasına sebep olmuştur. I. Murad Han Türbe Vakfı'ndan gönderilen surreler sayesinde okunan Yasin, Nebe ve Mülk surelerinin, yapılan tespihatların ve getirilen salavat-ı şerifelerin sevapları I. Murad Han'ın ruhuna bahşedilmesi ve dönemin padişahına dualarda bulunulması Osmanlı sultanlarının dini bağlılıklarını göstermektedir. Ayrıca surrelerin dini yönünün de olduğunu göstermektedir.

Surrelerin taksiminin yapıldığı meslek ve cemaat grupları ve bu grupların dini faaliyetleri neticesinde gönderilen surrelerin asıl amacının, Hicaz Bölgesi'ndeki dini, siyasi ve iktisadi yapıyı güçlendirmek olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim uzun yıllar boyunca böyle bir geleneğin talebinin ve arzının olması bunu ispatlar niteliktedir.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)

Evkaf-ı Hümayun Nezareti Surre Defterleri, EV.HMK.SR

00017, 00022, 00032, 00037, 00046, 00049, 00058, 00067, 00076, 00083, 00090, 04169, 00114, 00124, 00141, 00159, 00171, 00188, 00196, 00208, 00222, 00236, 00248, 00263, 00018, 00023,

00033, 00038, 00043, 00050, 00056, 00063, 00072, 00093, 00099, 00112, 00140, 00148, 00160, 00174, 00184, 00198, 00209, 00226, 00240, 00251, 00264.

Akgündüz, M. (2005). Surre-i Hümâyûn Geleneği ve İslâm toplumunda kaynaştırmasındaki rolü. *D.E. Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 107-114.

Atalar, M. (2015). *Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (2017). Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Buzpınar Ş. T. (2009). Surre. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 37,567-569, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çağlar, Y. & Gülen, S. (2009) *Dersaadetten Haremeyn'e Surre-i Hümayun*. Yitik Hazine Yayınları.

Değirmenci, E. N. (2019). Surre-i Hümâyûn Geleneği Mekke, Medine ve Kudüs'e Gönderilen 1017 (1608) Tarihli, 4167 Numaralı Defter Işığında Haremeyn Vakıfları. *Akademik Araştırma Sosyal Dergisi*, 6(39), 546-566.

Durak, A. (2018). Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayun Geleneği "18 Ekim 1656 Tarihli Mekke'ye Gönderilen Defter Örneği". *Külliyat Osmanlı Araştırmalar Dergisi*, (6), 24-32.

Güler, M. (2011). Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları (16. ve 17. Yüzyıllar). Çamlıca Basın Yayın.

Günay, H. M. (2012). Vakıf. *İslam Ansiklopedisi*. (475-479 ss.), 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kars, R. (2020). *Haremeynü'ş-Şerifeyn ve bağlı birimlerine ait gelir ve masrafları ihtiva eden 1175 nolu vakıf muhaseb'a defteri*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Kısacık, S. Y. (2020). Sure Alayları ve Kabe Örtüsü: Niğde Müzesi Kabe Örtüsü Örneği. *Milli Kültür Araştırmalar Dergisi*, (4),1-16.

Paşa, E. S. (2018). *Mir'âtül-Haremeyn*. (1Cilt). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Extended Abstract

Surre means "money purse" and "money" and comes from the Arabic word "Es-Surre". As a term meaning, surre is the name given to the Prophet Muhammad who lived in Mecca-i Mükerrreme and Medina-i Münevvere by the Ottoman sultans. It is the name of the money and valuable items sent to the sayyids, sheriffs and prominent people of the Prophet's lineage.

The tradition of sending surras to Mecca and Medina began during the Abbasid period. It is not known exactly which sultan sent the first surrah to the Haremeyn-i Şerif by the Ottoman Empire. The general opinion is that the Ottoman sultan who sent the first surra was Çelebi Sultan Mehmed. A surre of 14,000 gold coins was sent by Çelebi Mehmed twice between 1413 and 1421. According to some sources, the Ottoman sultan who sent the first surrah to Haremeyn was Yıldırım Bayezid Khan. It is known that Bayezid sent surre to Edirne and that there were 80,000 gold coins among the gifts sent. The third sultan who sent a surra to Haremeyn was II. It is Murad. Sultan II. It is well-documented that the volume of surre allocations saw a notable rise during Murad's reign.

In the Ottoman Empire, the most important source of financing for surras was the foundation institution. Foundation Foundation, as a term, means to allocate one's property and property to charity and charity in order to serve in the way of Allah. Foundations that send all or part of their income to the Hejaz region are called "Haremeyn Foundations". In this study; Surras sent to Mecca and Medina between 1645 and 1678 from the Murad I Khan Tomb Foundation, one of the Haremeyn Foundations, were examined.

No information or documents have been found regarding who founded the Sultan Murad I Han Tomb Foundation and its sources of income. It is known that the tomb was built by his son Yıldırım Beyazid. It was probably founded later, after the construction of the tomb, for the maintenance of the tomb and to carry out charitable activities for the soul of the deceased.

Between 1645 and 1678, a total of 67,680 gold coins were sent from the foundation , 33,840 gold coins to Mecca-i Mükerrreme and 33,840 gold coins to Medina-i Münevvere. These golds were sent to 9 different congregations and various professional groups. 1,410 gold coins from the surra were donated to 228 people in the said communities.

The surrahs sent from the foundation are allocated to various professional groups, officials and people who perform religious duties determined by the foundation, such as reading the Quran, identifying Allah and saying blessings to the prophet. In this way, in addition to instilling Ottoman authority and love on the people of Hejaz, it also contributed to social and economic welfare. The fact that the surras sent cover many professional groups such as barbers, painters and lumberjacks rather than just people providing religious services shows that the purpose of sending the surras was to increase the economic prosperity of the region.

It can be stated that the primary purpose of the financial aid sent to various professional and community groups, as well as their associated religious activities, was to strengthen the religious, political, and economic structure in the Hejaz region. In fact, the long-standing continuation of this tradition demonstrates the consistent demand and necessity for such support.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanları

Research and Publication Ethics Statements

Benzerlik Oranı <i>Similarity Rate</i>	<p>Çalışmanın intihal.net tarafından gerçekleştirilen taramada benzerlik oranı %20 olarak tespit edilmiştir.</p> <p><i>The similarity rate of the article performed by intihal.net was determined as 20%.</i></p>
Tekrar Kullanım <i>Reuse</i>	<p>Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde hazırlanan "Sultan I. Murad Han Türbesi Vakfı'ndan Mekke Ve Medine'ye Gönderilen Surreler (H.1054-1088/M.1645 1678)" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.</p> <p><i>Derived from his master's thesis titled "Sultan I. Murad Han Türbesi Vakfı'ndan Mekke Ve Medine'ye Gönderilen Surreler (H.1054-1088/M.1645 1678)" prepared at Çanakkale Onsekiz Mart University.</i></p>
Yapay Zekâ Kullanımı <i>Use of Artificial Intelligence</i>	<p>Cümlelerden, anlamlardan ve devrik cümlelerden kaynaklanabilecek olumsuzlukların giderilmesi için yapay zekâ kullanıldı.</p> <p><i>Artificial intelligence was used to eliminate the negativities that may arise from sentences, meanings and inverted sentences.</i></p>
Katkı Oranı <i>Contributions</i>	<p>Esra EVİRAN %70</p> <p>Prof. Dr. Kadir ARSLANBOĞA %30</p>
Çıkar Çatışması <i>Conflict of Interest</i>	<p>Bulunmamaktadır.</p> <p><i>None.</i></p>
Destek/Teşekkür <i>Support/Acknowledgement</i>	<p>Bulunmamaktadır.</p> <p><i>None.</i></p>
Etik Kurul Onayı <i>Ethics Committee Approval</i>	<p>Etik Kurul onayına gerek yoktur.</p> <p><i>Ethics Committee approval is not required.</i></p>
Ölçek Kullanım İzni <i>Scale Use Permission</i>	<p>Ölçek iznine gerek yoktur.</p> <p><i>Scale permission is not required.</i></p>